

REPRO GRAM MING THE CITY

1.

ALLE BYER ER EN ØY

Guri Idsø Viken, redaktør

På gården der jeg vokste opp, satte vi søpla vår til henting i ei gammel, rød melkerampe. Det er mange år siden bøndene satte melkespannene sine i slike hus, i perfekt høyde for meieribilenes lasteplan. Men melkerampene står rundt omkring på gårdene våre ennå, som vakre minner og ikke minst som praktiske oppbevaringssteder. Man river ikke funksjonelle bygg på en gård, man tilpasser bruken til dagens behov.

Mennesker har alltid vært gode på gjenbruk. Vi samler på det vi har og finner nye bruksområder for det. Men etter hvert som velstanden har vokst, byene har blitt større og folk har tatt mindre ansvar for og eierskap til omgivelsene, har det blitt mer vanlig å kjøpe eller bygge nytt. Ofte er det også billigere og enklere, men dessverre er det ikke bærekraftig.

Senere i livet flyttet jeg til København og Oslo. Begge steder har jeg opplevd gjenbruk av gamle byggverk. Jeg har festet i gamle havnelagre og sett utstillinger i gamle vannanlegg. Jeg har sett Sørenga bro gå fra å være en skitten greie i nærheten til å bli en park med fantastisk utsikt. Og jeg har opplevd Tøyen torg fra det var slitent og uvelkomment til det ble det populære samlingsstedet det er i dag.

Nå bor jeg på en liten øy uten fastlandsforbindelse. Her koster det mye å kjøpe nytt fordi alt må fraktes over fjorden med båt. Når UPS lover å levere netthandelen vår på døra, vet vi at de ringer tilbake når de står hjelpeløse på brygga. Når vi betaler IKEA for å levere møbler «helt inn» i huset vårt, får vi dem bare inn i garasjen på fastlandet. Når vi kjøper byggematerialer, spør vi om det er andre som også skal ha noe så vi kan spleise på leie av lekter.

Det har skapt en helt egen bytteøkonomi på øya som drives av nødvendighet og fordrer kreativitet. Vi reparerer og gjenbraker hverandres ting fordi det er enklere enn å kaste og kjøpe nytt, og vi fyller de husene vi har med nytt innhold. En gymsal har blitt keramikkverksted. Loshytta har blitt rekreasjonsområde. Gamle vedovner har blitt lodd til hummerteiner. Og vi har et piano i sirkulasjon som snart har vært innom de fleste hjem, selv om den tiden da det kunne stemmes for lengst er forbi.

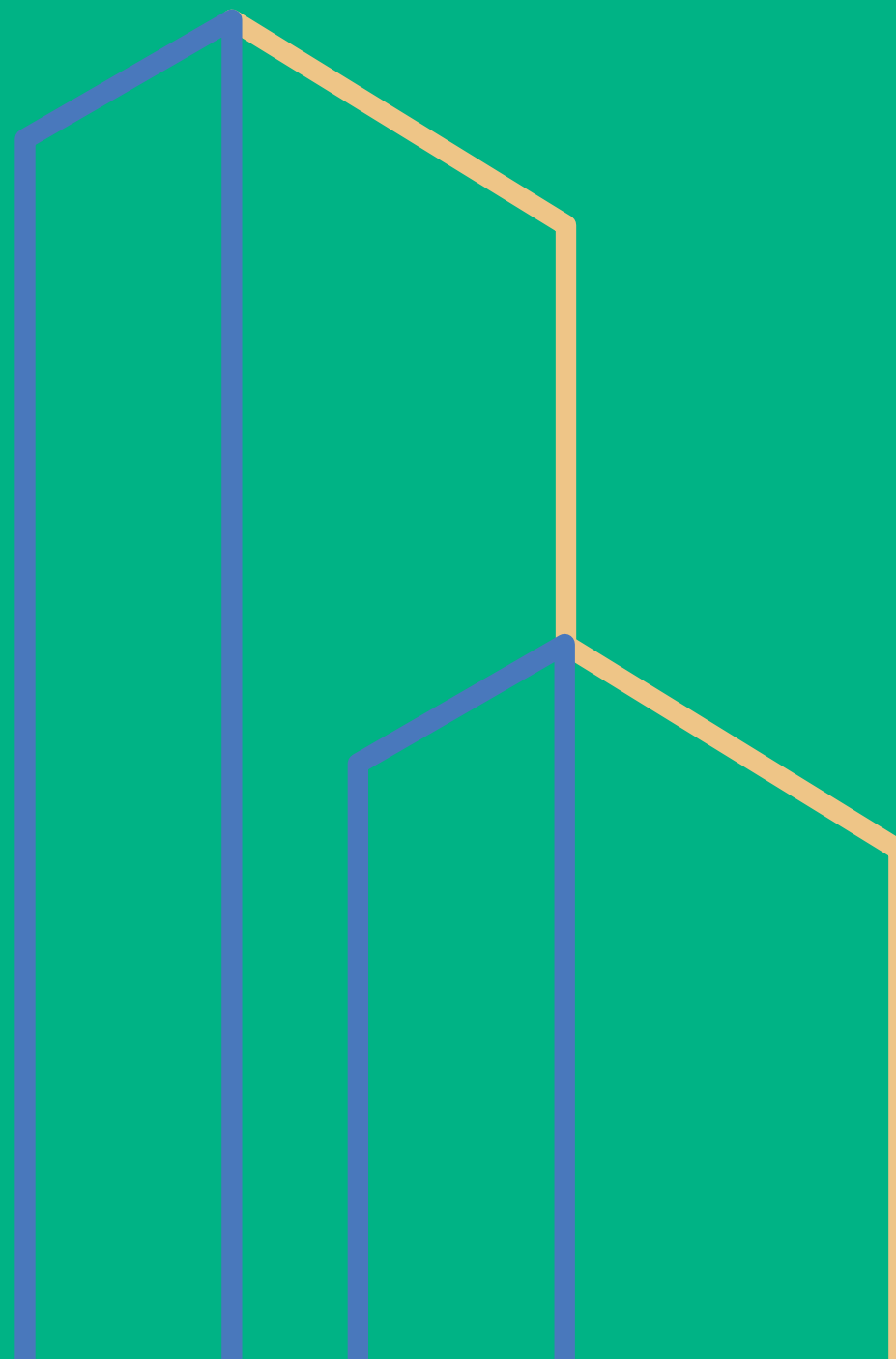
Også byer kan være øyer. Også her kan vi tenke at det som først har kommet seg hit, må få lov til å bli. Også her kan vi tenke at det koster for mye tid, penger og miljø å bytte ut noe som virker og kan brukes, fra byens indre kjerne. Og vi kan se på det som er rundt oss og spørre oss hva annet vi kan bruke det til.

Det er det vi gjør i utstillingen Reprogramming the City. Vi viser deg byens melkeramper, loshytter og vedovner og hva de brukes til nå. For man river ikke funksjonelle strukturer. Man finner nye bruksområder for dem. Som er tilpasset våre behov. Her vi bor. Nå. Uansett hvor stor øya vår er og hvor lett det er å komme til og fra.

2.

INTRODUKSJON TIL UTSTILLINGEN *REPROGRAMMING THE CITY*

Scott Burnham, sjefskurator
Matti Lucie Arentz, medkurator

Byen rommer store, uutnyttede muligheter. Byens strukturer, overflater og systemer kan gjøre mer, de kan fylle andre funksjoner eller spille helt nye roller i å gjøre livet i byen bedre. Reprogramming the City viser hvordan innovativ tenkning kan omforme eksisterende bygg og byelementer slik at de kan by på flere muligheter enn de opprinnelig er laget for.

Reprogramming er en metode som innebærer nye muligheter for ressursene vi allerede har rundt oss. Mens befolkningen og innbyggernes behov øker, minker plassen, de økonomiske ressursene og naturressursene som er tilgjengelig for å møte behovene. Reprogramming the City en tilnærming – en tenkemåte vi kan bruke for å svare på utfordringene byene våre møter i framtiden, ved å bruke det vi allerede har i dag.

Reprogramming the City begynte med et enkelt spørsmål. På jobb i Hong Kong la urbanstrateg Scott Burnham merke til at den høye tettheten i byen inspirerte innbyggerne til å ta i bruk infrastrukturen på nye måter for å dekke behov byen ikke dekket. I sentrum brukte forretningsfolk og folk på handletur en offentlig trapp som et multifunksjonelt område til å slappe av og sosialisere.

Hvorfor kan ikke en trapp i byen ha flere funksjoner enn å bare fungere som en trapp? Dette spørsmålet har ført Burnham verden rundt. På ferden har han funnet og utforsket de mest unike og innovative eksemplene på eksisterende byelementer som blir sett med nye øyne og omprogrammert til nye bruksområder. Fire utstillinger og

en bok er blitt til, og de viser flere titalls eksempler fra hele verden hvor eksisterende byelementer har fått flere funksjoner og nye og utvidede bruksområder, til gagn for byen og dens innbyggere.

DOGA inviterte Scott Burnham til å lage en ny versjon av Reprogramming the City-initiativet sitt som fokuserer på Norge og de nordiske landene. Sammen jobbet vi med både byer og innbyggere for å velge ut noen av de mest innovative og oppfinnsomme eksemplene på omprogrammering av eksisterende infrastruktur og byelementer for å gjøre livet bedre i Norden.

I hele den nordiske regionen oppdaget vi inspirerende eksempler på ting som på fantasifullt vis ble gjenbrukt, nybrukt eller ombrukt. Prosjekter som bidro med endrede funksjoner eller som svarte på innbyggernes behov, så vel som på de uventende løsningene og de forlatte eller undervurderte strukturene som fikk nytt liv gjennom innovativ ombruk, ble valgt ut. Utvalget, som bare er noen få av mange gode eksempler der ute, vises i utstillingens del 1–3: RENEW (fornye), REUSE (gjenbruke) og REIMAGINE (nytenke).

Sammen viser eksemplene hvordan våre nordiske byer og steder kan være mulighetens arena for innovasjon og hvordan vårt urbane landskap ikke må betraktes som sluttproduktet etter en kreativ prosess, men heller begynnelsen på en ny.

Tre samarbeidsprosjekter ble også innledet i Bergen og Oslo, i tett samarbeid med både offentlig og

privat sektor, studenter, elever og lokalsamfunn. Prosjektene er øvelser i nytenkning rundt urbane aktiva, og resultatene finner du i del 4: REDO NORWAY (Norge – på ny).

På slutten av utstillingen finner du REACT (reagere) – et åpent idétorg. Hvordan kan Norge, norske byer, bygder og lokalsamfunn være mer oppfinnsomme og kreative med ressursene de allerede besitter? Vi inviterer deg til å dele ideer og tanker både her på DOGA og senere, via den digitale plattformen Instagram når du ferdes gjennom byen.

Skriv eller tegn dine ideer og fest dem på veggen i utstillingens REACT-del. Eller last opp et bilde, tagg det med #reprogrammingthecitynorway og skriv gjerne en kort, forklarende tekst. Alle bilder på Instagram som er tagget med #reprogrammingthecitynorway lastes også opp på en dedikert nettside: reprogrammingthecitynorway.doga.no

Reprogramming the City gir oss et rammeverk for samfunnsengasjement i byutviklingen. Uavhengig av inntekt, identitet, opprinnelse og demografi, deler vi alle byens fysiske elementer. Ved å synliggjøre de uutnyttede mulighetene og de innovative, nye bruksområdene som skjuler seg i byens elementer, senkes terskelen for å engasjere seg i byens framtid. Folk gis økt mulighet til å utveksle ideer og sette sitt eget avtrykk på omgivelsene sine.

Bærekraftige byer er nøkkelen til å nå FNs utviklingsmål. Reprogrammering som metode omfatter alle de tre dimensjonene av bærekraftig utvikling - økonomi, sosiale forhold og miljø, og kan derfor være et verdifullt verktøy å ta i bruk i arbeidet med å nå disse viktige målene.

Vi håper at Reprogramming the City vil inspirere og oppmuntre til at ulike aktører og interessenter finner sammen og skaper nye og innovative løsninger gjennom samarbeid. Videre er målet at utstillingen og denne publikasjonen bidrar til å heve ordskiftet om ressursutnyttelsen i byene våre i framtiden og gjør det tilgjengelig for alle. Vi tror på ideen om at alle som vil, bør få muligheten til å bidra i utviklingen av nye og bærekraftige løsninger for byene våre.

OVERSIKT OVER ALLE PROSJEKTER I UTSTILLINGEN

TÅSEN MICROGREENS

Langt under Schweigaards gate i Oslo har Christopher Rodriguez konvertert et gammel bomberom til Norges første undergrunnshage. Områdets naturlige isolasjon gjør det lett å vedlikeholde varme og fuktighet, og Rodriguez kan forsyne restauranter i Oslo med lokalt dyrkede urter og blomster.

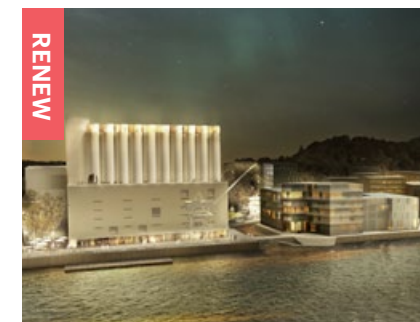
GRÜNERLØKKA STUDENTHUS

Et viktig element i transformasjonen av Grünerløkka var ombyggingen av en korn-silo til 226 studentboliger. Bygningen på 19 etasjer ble konvertert ved å legge til runde golv og skjære inn vinduer i eksteriøret. Også fargekartet på eksteriøret og tilpasset interiørdesign er viktig for byggets karakter.

VERTIKAL KIRKEGÅRD

Arkitekturstudentene Fredrik Thornström og Karolina Pajnowska foreslår å bygge om to betongsiloer i Malmös Nyhamnen til krematorium og kolumbarium. Prosjektet gjør nytte av kvaliteter i de eksisterende bygningsstrukturene, og den uthulede siloen «House of the Dead» vil inneholde seremonirom og nisjer for hver avdød med bruk av planter, lys og vann.

KUNSTSILOEN

Odderøya kornsilo var en del av nærings-systemet for innbyggerne i Kristiansand. Nå skal den gi næring til folks hjerte og sinn som kunsthall. Bygningen vil inneholde et nytt museum, en skole for utøvende kunstnere, et hotell og en inkubator for kunstneriske startups. Med få kutt inn i interiøret og kontrollert toppbelysning, blir bygningen åpnet opp.

RENEW**BAANA**

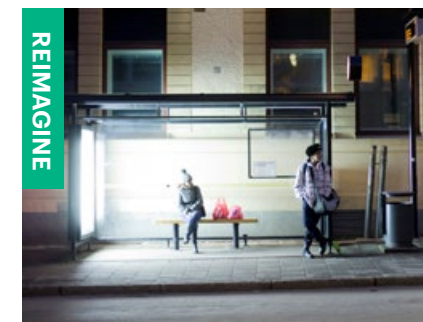
Baana er en 1,3 km lang sentral vei for syklist og gående i sentrum av Helsinki. Strekingen var tidligere en jernbane fra havna, og har fortsatt i seg historiske spor uten at det går på bekostning av funksjonaliteten for trafikantene. Den er omkranset av landskapsområder og baner for basketball, petanque og bordtennis.

RENEW**KULBROEN**

I mange år var Kulbroen en høy betongbro som fraktet kull fra skipene i Aarhus havn til industrien i området. Nå skal den bli stående som et symbol for transformasjonen av byens sydlige havn, som en bro for fotgjengere og som et rekreasjonsområde som folk kan oppholde seg på og som bidrar til bydelens identitet.

RENEW**INSTITUT FOR (X)**

Institut for (X) en non-profit-basert kulturplattform som kombinerer kultur med næring, offentlig debatt, utdanning og byutvikling. Den ble utviklet til Aarhus festuke i 2009, men kommunen så potensialet i det uplanlagte og kreative, og har nå gitt plattformen en 10 års leieavtale for drøye halvparten av området.

REIMAGINE**LYSTERAPI**

I vintermånedene får Umeås befolkning kun få timer sollys hver dag. Derfor installerte energiselskapet dagslyslamper på 26 busstopp i byen som ble drevet med fornybar energi. Prosjektet ga busskuret ny verdi og viste hvordan energien som ble brukt på reklame, kan brukes på en bedre måte.

RENEW**FLYTÅRNET KULTURSENTER**

Da Oslos gamle flyplass Fornebu ble avvirket, ønsket lokalpolitikere og innbyggere at ny utvikling skulle ivareta natur, kultur og historiske kvaliteter ved området. Rundt det gamle flytårnet er det nå blitt et mikrokosmos av kreativ aktivitet. Basen til tårnet inneholder lydstudioet Earport Studios, og i nabobygningene holder mange kunstnere og folk i kreative yrker hus.

RENEW**STREETMEKKA ESBJERG**

Den danske byen Esbjerg har den høyeste prosentandelen av unge i Danmark, og ønsket å legge til rette for aktivisering. Derfor ble byens historiske, runde lokstallområde gjort om til fasiliteter for skateboarding, gatesport og kulturprosjekter som kombinerer historisk bevaring med rå industriområder i en moderne kulturell og sosial hybrid.

REIMAGINE**AMMERUDTUNNELEN**

Hvorfor skal en undergang bare være et mørkt og uvelkomment sted hvor man passerer under veien? I samarbeid med innbyggerne på Ammerud, har tidligere studenter fra Arkitektur- og Designhøgskolen i Oslo (AHO) transformert en 30 meter lang undergang til et sosialt møtepunkt og kreativt område med treningsapparater og klatrevegg.

REIMAGINE**BRUPARKEN**

Bruparken ble anlagt under E18 i Drammen i 2007, og bygde med det om et ubrukt urbant rom som tidligere var dominert av biler, til en aktiv og inspirerende del av byen. Ny kledning reflekterer lys og farger fra bakken, og gangveier langs elva møtes i parken der broa gir ly for regnet. Her finner vi utendørsscene, fontener, hockeybane og skatepark.

UNDER BROEN

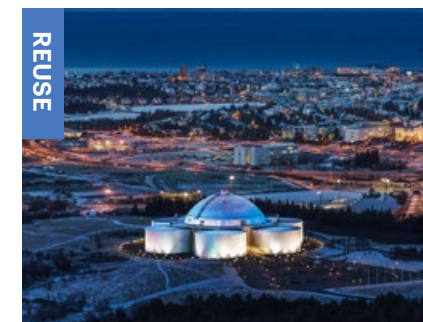
Ved å bruke området under Tranebergsbroen i Stockholm, vil arkitektene i Vision-division kutte ned på tiden det tar å gå over til den andre bredden og gjøre gåturen roligere og finere. De vil også legge til rette for arrangement som filmfestivaler og utstillinger under broen.

TÅSINGE PLADS

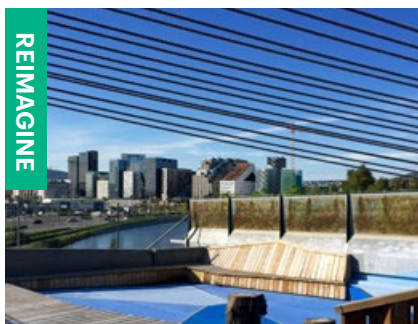
På Tåsinge Plads ble mer enn 1000 kvm asfalt fjernet fra overflaten og gjenbrukt til drenering. Over bakken har det blitt et større grøntområde med granittfliser, brostein og sitteområder. Innbyggernes ønsker om alternative leker basert på vann har blitt integrert, og tilfluktsrom under parken er gjort om til øvingsrom.

URBAN GRUVEDRIFT

Når byer bytter ut infrastruktur under bakken, bygges nye ledninger og rør, mens gamle komponenter med mye metall og mineraler blir liggende. Forskere anslår mengden metall under Norrköping til 5000 tonn med en verdi på 28 millioner svenske kr. Også de miljømessige verdiene er store om man gjenbraker metallet.

PERLAN

Gjennom flerbruk har seks varmtvannstanker blitt ikoniske landemerker i Reykjavík. Fem av tankene er operasjonelle, mens den sjette er et museum om global oppvarming. Det arbeides med å utvikle flere av tankene. Samtidig støtter tankene opp et 26 meter høyt kulturkompleks med restaurant, vinterhage og utstillingslokaler.

SØRENGA BRO

I 2013 sto Sørenga bro som en frakoblet del av en tidligere trafikkmaskin uten at noen kunne bli enig om hvem som hadde ansvar for riving. Da initierte DOGA et prosjekt for å aktivisere broen og bygde den om til en park sammen med studenter på AHO. Oslo kommune og Sørenga bros venner jobber nå med å bygge en trappeforbindelse fra broen ned til parken under.

HOLMESTRAND SKITUNNEL

Etter at motorveien mellom Oslo og Kristiansand ble lagt om, har den 1862 meter lange veitunnelen sentralt i Holmestrand stått tom. Samtidig har klimaendringer gitt ustabile snøvintre i skinasjonen Norge. Utviklere arbeider med å bygge om veitunnelen til en skitunnel hvor folk kan gå på ski hele året. Samtidig produseres overskuddsenergi til bruk i området rundt.

OFFSHORE DINOSAUR

Norge har over 500 oljeplattformer som snart er utdaterte øyer av metall. Øyvind Amundsen Bay ønsker å gi dem nytt liv som produksjonssteder for mat og biomasse til havs for å mette en økende befolkning. Hovedkonstruksjonene vil være utgangspunkt for et biomasseanlegg som høster og foredler alger i sjøen rundt plattformen.

GARAGE FOOD

Midt i Hamar sentrum, ved siden av et automatisert parkeringshus, finner man en unnselig dør med skiltet «Garage Food & Drinks». Her lager kokk og kjøkkenpersonale mat på det lille tidligere billett- og ekspeditørkontoret og serverer den i et lite lokale med paller som bord. Garasjefølelsen er autentisk, men maten er rustikk og internasjonal og smaker riktig godt.

BYVERKSTEDET

Byens innbyggere er de ekte ekspertene på byen, og i samarbeid med dem kan smarte løsninger finnes. Det anerkjente Bymiljøetaten og Byverkstedet da de inn gikk et toårig samarbeid om utviklingen av Tøyen torg. Som en del av prosjektet, fikk Byverkstedet ha midlertidig verksted i en stengt undergang.

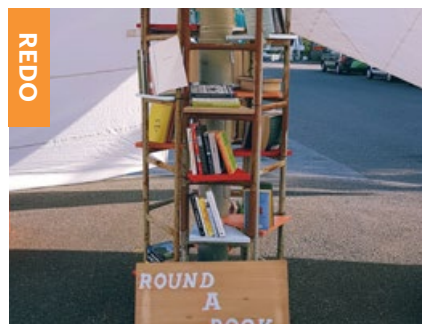
DEN RØDE TELEFONKIOSKEN

Vi tar vare på utrydningstruede dyr, men feller få tårer når urbane elementer forsvinner. DOGA, ByKuben, Telenor og elever ved Edvard Munch videregående skole har sett på ny bruk av de røde telefonkioskene. Det inspirerer også byer til å tenke grundigere på framtidspotensialet i utdatert infrastruktur i byen.

HVA MED KVADRATUREN?

Hva skal inn når bilene skal ut av sentrum? Som en del av denne utstillingen, gjorde DOGA og Bymiljøetaten en kartlegging av området rundt Øvre Slottsgate. 200 intervjuer med virksomheter, arbeidstakere og besøkende i Kvadraturen ga kunnskap og muligheter for offentlig sektor gjennom nye koblinger av private og offentlige aktører og eksperimentering med nye løsninger.

LAKSEVÅG PÅ NYTT

Da skipsverftet forsvant fra Laksevåg, forsvant også butikker, ferjer og folkeliv. Scott Burnham og studenter ved Fakultet for kunst, musikk og design ved Universitetet i Bergen så på det latente potensialet i bydelen. Studentene fikk i oppgave å gjenbruke materialer de fant i området og lage noe som ville bidra til nytt liv. Tre av studentenes besvarelser vises i utstillingen.

3.

REPROGRAMMER SELV

**Et utvalg aktører gir deg gode ideer
til hvordan du kan sette igang
prosjekter i din by.**

– Det var litt tilfeldig. Det sier de gjerne, de som driver med reprogrammering. Enten de planlegger å bygge innendørs skiløyper i en tidligere veitunnel, driver med treskjæring på en gammel flyplass eller har skapt et kulturkollektiv på en utdatert godsbanetomt, mener de at det skjedde litt på slump. De hadde ingen plan. Det var bare noen som tok kontakt og noen andre som gjorde noe, og så ble det som det ble.

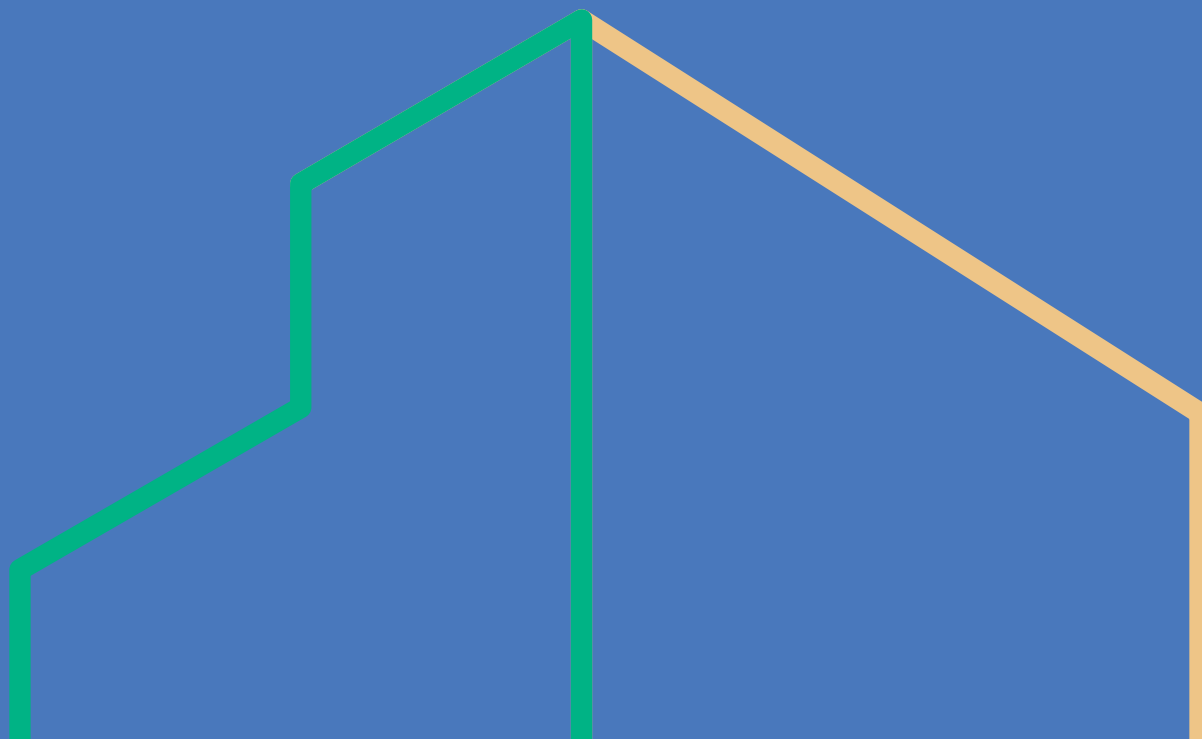
Vi skjønner hva de mener. Men de tar litt feil.

Prosjektene i denne utstillingen er preget av et nedenfra-og-opp-perspektiv, der folks ønsker og behov har vært styrende for hva som ble utviklet og hvordan det skjedde. De færreste har tenkt på at de skal gjøre et reprogrammeringsprosjekt eller bidra til å heve byutviklingen i et helhetlig, langsiktig perspektiv.

Det var kanskje tilfeldig hva slags strukturer folk fikk tilgang på og hva de fikk gjort med dem. Men det er én faktor som aldri er tilfeldig: Menneskene bak. Det er dem denne utstillingen handler om. De som ikke bare ser det som er ment å være vakkert og funksjonelt i byen rundt oss. Men som også ser potensialet, det som kan bli noe en gang.

Vi kan alle lære å se bedre, tørre mer og ta mer initiativ. Det gjelder kanskje særlig byråkrater og politikere, eller det Institut for (X) kaller “de bange embetsmenn”. Vi trenger flere kommunale helter.

På de neste sidene dykker vi dypere ned i noen av prosjektene i utstillingen, snakker med folk bak og viser hvorfor og hvordan prosjektene har blitt som de har blitt. Det viktigste er ikke å gi deg en oppskrift, men å gi deg inspirasjon og vekke dine drømmer om hva som kan bli en gang i framtiden, når også du får sett deg rundt. Enten det er tilfeldig eller ikke.

Holmestrand skitunnel

Etter at motorveien mellom Oslo og Kristiansand ble lagt om, har den 1862 meter lange veitunnelen i Holmestrand stått tom. Samtidig har klimaendringer gitt ustabile snøvintre i skinasjonen Norge. Derfor ønsker noen utviklere å bygge om tunnelen til en skitunnel hvor folk kan gå på ski hele året. Med innovative energisystemer skal de også produsere overskuddsenergi.

FAKTA

FUNKSJON: Nedlagt veitunnel gjort om til en helårs skitunnel og idrettsanlegg for vintersport og vannsport

LAND/BY: Norge/Holmestrand

ARKITEKT: Terje Grønmo Arkitekter

KUNDE: Holmestrand Skitunnel AS

SAMARBEIDSPARTNERE: Olafsen Prosjektadministrasjon AS, Sande, Senter for idrettsanlegg og teknologi (SIAT)

IKKE REALISERT: Planlagt til 2020

Daglig leder Øyvind Kvaal i Holmestrand skitunnel forteller om høye ambisjoner og politiske drakamper.

– Hva var bakgrunnen for prosjektet?

– Da motorveien ble lagt om, ville ikke fylket, som eier tunnelen, bruke 150 millioner kr på å oppgradere tunnelen til reserveløsning ved ulykker og omkjøring. Jeg fikk ideen om en skitunnel fordi jeg har vært direktør for kommunikasjon og samfunnskontakt i NCC, og vårt morselskap i Sverige bygde et tilsvarende prosjekt, Torsby-tunnelen, i 2006. Også flytta jeg til Holmestrand da nye E18 ble bygd og tenkte at vi trenger et slikt skianlegg i Norge også.

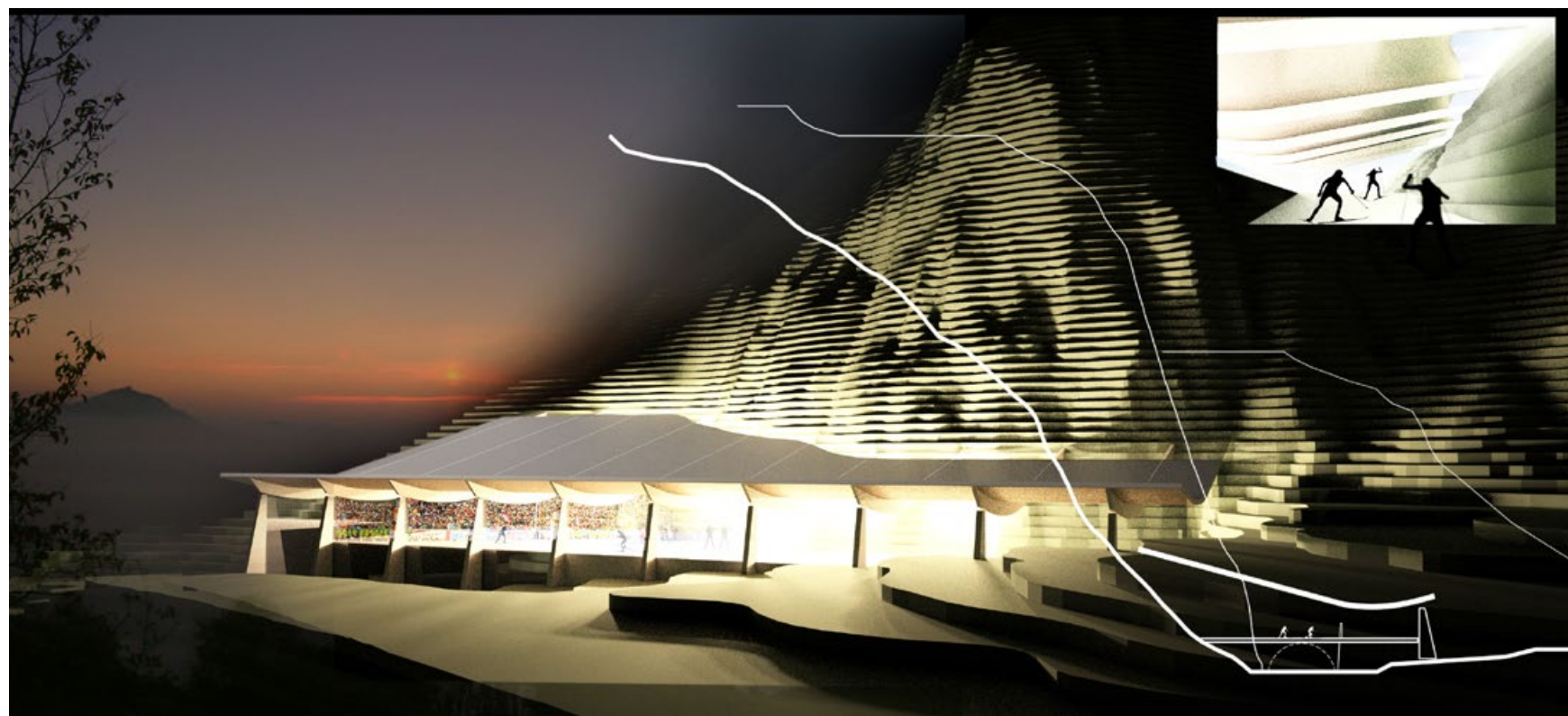
– Hvordan ligger dere an nå?

– Jeg har fått med seks lokale idrettslag på prosjektet. Vi har gjort en mulighetsstudie og har snart klar en forretningsplan. Nå jobber vi med finansiering og har fått 1,3 millioner kr fra Vestfold fylke, Holmestrand kommune og Holmestrand utvikling. Vi har også en intensjonsavtale om å overta tunnelen for 1 krone når vi er klare, og da vil fylket omregulere fra trafikk til idrett.

– Hva oppnår dere med prosjektet?

– Prosjektet bidrar til å utvikle småbyen Holmestrand til en attraktiv plass å bo og arbeide og til å vedlikeholde og utvikle Norge som verdens beste skinasjon. Vi legger grunnlaget for Holmestrand som en sportsdestinasjon. Dessuten reduseres skiløpernes utgifter til reise, mat og overnatting når de ikke trenger å reise lenger enn til Holmestrand.

– Prosjektet bidrar også til en mer bærekraftig skiidrett. Siden

klimaendringene gir ustabile vintre og snøforhold, produserer skianlegg over hele landet kunstsno i opptil 10 varmegrader med teknologi som sløser med viktige og begrensede ressurser som energi og drikkevann. En mulighetsstudie Senter for Idrettsanlegg og teknologi ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) har gjort, viser at skianlegget i Holmestrand i stedet vil produsere tre til fire millioner kWh i overskuddsenergi fordi permafrost inne i fjellet reduserer energibehovet. Denne energien kan brukes til å kjøle eller varme svømmehaller, kontorer og hoteller i byen. Vi skal også bruke overflate-

vann i stedet for drikkevann og ny og energigivende teknologi til snøproduksjon med lokale snøbygger inne i tunnelen. Et godt klima inne i tunnelen for skiløpere vil også redusere faren for utvikling av astma.

– Hva har dere lært underveis i prosjektet?

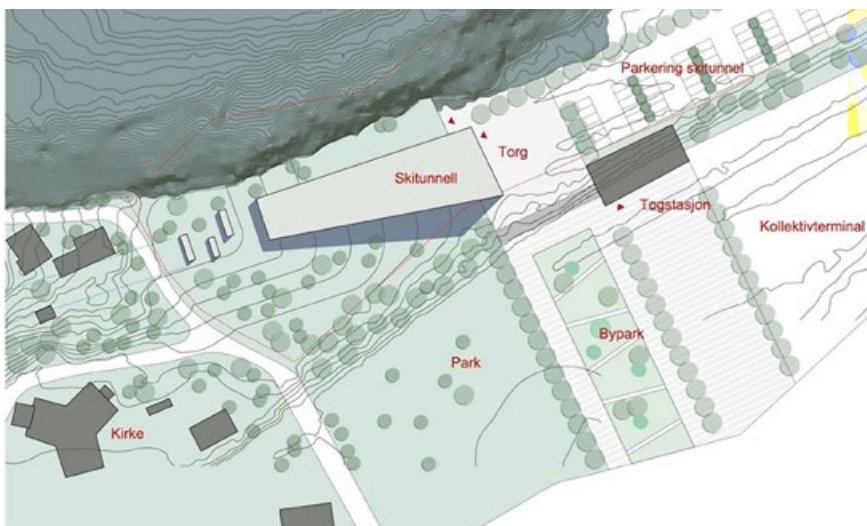
– At ting tar tid. Lokalmiljøets mening er en betydelig faktor, og det finnes mange museumsvoktere i småbyer som ikke vil endre på noe som helst, eller folk som har andre ideer og planer. Derfor er det nødvendig å slåss politisk. Du må kjenne det politiske miljøet og finne de gode

støttespillerne. Vi har en entusiastisk ordfører og næringssjef. Det er også lurt å bruke lokale medier.

– Vi burde ha etablert et profesjonelt styre fra starten. Det ble litt for person-avhengig uten. Men vi tok med et styre med seks lokale idrettslag fordi vi ønsket at prosjektet skulle være profilert av idretten selv. Vi burde kanskje ha startet tidligere med en forretningsplan også.

– Hvordan har dere jobbet med reprogrammering som metode?

– Vi har ikke tenkt reprogrammering – vi hadde en idé som sprang ut av det

faktum at veitunnelen er stengt. Men ideen passet til flere andre prosjekter, som boligbygging, ny næringsvirksomhet, ny jernbane, heis 90 meter opp fra jernbanen til boligområdene oppe på "fjellet", kyststi på den gamle jernbanetraseen, nye maritime anlegg av mange slag, havner for et stort antall fritidsbåter og kanskje hotell og saltvannsbasseng.

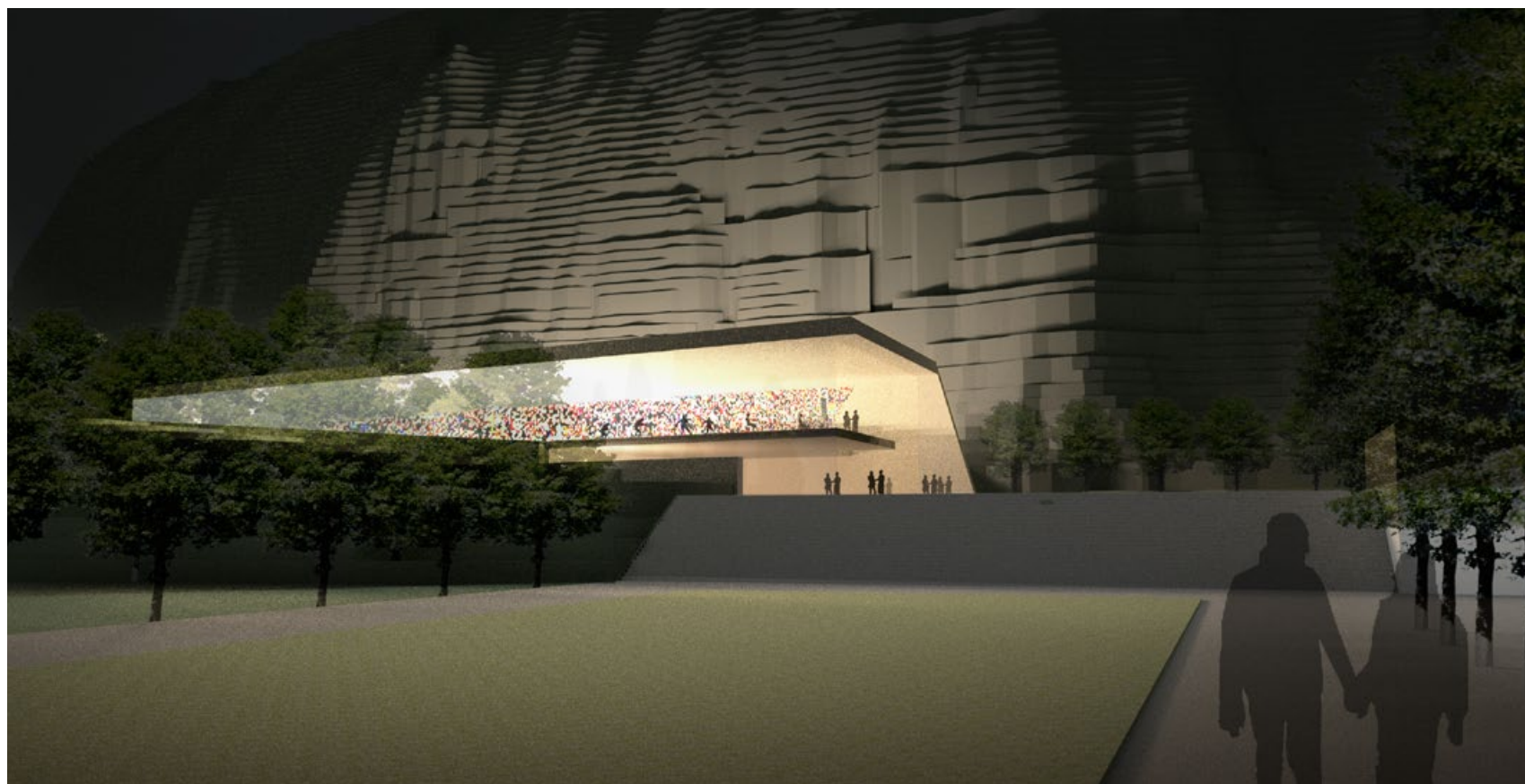
– Skianlegget bærer seg neppe alene økonomisk, men må kobles til og samhandle med andre prosjekter. Det er avgjørende at skianlegget kommer på riktig tidspunkt. Norge trenger et innendørs skianlegg på grunn av klimaendringene, og Holmestrand får et anlegg som deltar i utviklingen av en ny kommune med 25 000 innbyggere. Omlegging av trafikken utenom sentrum av byen skaper grunnlag for nytenkning og tilflytting til bysentrum.

– Hva slags anbefalinger har dere til andre som vil gjøre slike prosjekter i byen?

– Et godt prosjekt gir noe til lokalsamfunnet og til innbyggere i alle aldre og er klimavennlig. Man trenger en klar plan som utelukker annen bruk, gode medspillere både politisk og i næringslivet, sterke finansieringspartnere og planleggere som tenker nytt, helst med 20-40 års perspektiv.

– Ikke start byggingen før detaljprosjektering og forretningsplan er ferdig. Alt for mange norske prosjekter blir til mens utbyggingen er i gang, og da sprekker budsjettene, garantert.

– Reprogrammering er en politisk kamp. En by, stor eller liten, eies i stor grad av politikerne, som bestemmer hva som skal bygges og hvordan. Man må være beredt til å slåss for planen sin og skape begeistring. Derfor trenger man også en god kommunikasjonsplan.

Lysterapi

I de lange vintermånedene får Umeås befolkning kun noen få timer sollys hver dag. Derfor installerte Umeå Energi dagslyslamper som drives med fornybar energi, på 26 busstopp i byen. Prosjektet ga innbyggerne en ekstra verdi av busskuret og viste samtidig hvordan energien som brukes på reklame, kan brukes på en bedre måte. Samtidig doblet byen bruken av offentlig transport.

FAKTA

FUNKSJON: Dagslyslamper i bussskur
LAND/BY: Sverige/Umeå
PRODUSENT: Umeå Energi
REALISERT: Vinteren 2012

Markedssjef Agneta Filen i Umeå Energi forteller om verdien av prosjektet, både for selskapet og for byens innbyggere.

– Hva var bakgrunnen for prosjektet?

– Umeå Energi bestemte at all energi selskapet selger, skal være fornybar. Det koster en del, blant annet fordi man må kjøpe garantier, men vi tok kostnaden med dette fordi vi tenkte at det også var en konkurransefordel for oss.

– Vi er et energiselskap som ønsket å gi mye tilbake til Umeå-beboerne. Hvordan kunne vi gjøre det? Hvor viktig det var med lys? Umeå ligger langt nord, og det var høst. Derfor kom ideen om å bygge et bussskur med sollyset når man trenger energien som mest. Vi bygde solenergi i 26 bussskur, og 7 av disse var fullskala solenergirom.

– Hva var resultatet?

– Det ble en heftig greie i et mørkt Umeå. Jeg husker at jeg kjørte en tur på kvelden, og da sto folk rundt om i bussskurene og virkelig tok til seg solenergi. Vi fikk stor oppmerksomhet rundt prosjektet, både nasjonalt og internasjonalt.

– Vi er et kommunalt selskap med få midler, så vi hadde ikke råd til store events. Men vi klarte å skape et prosjekt som betydde mye for innbyggerne. Vi klarte også å skape debatt om behovet for D-vitamin blant voksne

og barn og sammenhengen mellom mangel på sollys og depresjon. Senere bygde vi også et eget lysterapirom på en videregående skole. Da fikk vi tilbakemelding fra lærere og elever om at de fikk mer energi.

– Hva har dere lært underveis?

– Fordi vi har få midler, har ikke prosjektet ledet til flere muligheter, noe som er synd siden vi vet så godt at det gir god nytte. Det fins lysterapirom i idrettsanlegg og på psykiatriske sykehus, men ellers ikke. Men vi har hatt dialog med aktører i Canada, Tyskland, Nederland og Russland som ønsker å bygge om strukturer i byen til lysterapirom.

– Det kan tenkes at man kan samarbeide om lignende prosjekter. Det er ikke særlig dyrt om man sammenligner med hva det koster for TV-reklame eller for prosjekter som skal motivere elever bedre. Vi møtte også på veldig få utfordringer underveis. Det eneste måtte være at bussjåfører opplevde at det ble litt for skarpt lys når de stoppet bussen der.

– Hva vil du si til andre som vil gjennomføre lignende prosjekter?

– Det var fint med et prosjekt som ikke kostet så mye penger eller var så luksupreget, men som lot våre direktører og vårt selskap møte folk i de rommene i byen som de allerede var på: i bussskuret. Det passet også med Umeå Energis budskap om å gi lys når det var mørkt.

– Det hadde vært fantastisk om kommuner kunne gi sine innbyggere lysterapi. I Sverige gir man stort sett bare piller som behandling, mens man i land som Nederland og Tyskland er mer åpen for alternative metoder som lysterapi mot eksempelvis depresjon. Det er så enkelt og kan gjøre så bra på steder som skoler, undervisningssaler og på eldrehjem.

– Det blir mer og mer konkurranse på energimarkedet. Jeg tror på at vi mennesker ikke bare kjøper tjenester, men også noe som føles bra. Alle selskaper burde gjøre ting som føles bra. Vårt initiativ skaper fortsatt interesse i Umeå. Den beste markedsføringen et selskap kan ha, er å gi tilbake til sine kunder og å være en god leverandør.

Ammerud-tunnelen

Fordi de er mørke og lite inviterende, er gangtunneler blant de delene av vår urbane infrastruktur som er dårligst likt. Men hvorfor skal en undergang bare være et sted hvor man kommer seg under veien? I samarbeid med innbyggerne på Ammerud, transformerte noen studenter ved Arkitektur- og Designhøgskolen i Oslo (AHO) en 30 meter lang undergang om til et sosialt møtepunkt og kreativt område med treningsapparater og klatrevegg.

FAKTA

FUNKSJON: Dunkel undergang redesignet som en lokalt samskapt sosial møteplass i bydelen

LAND/BY/OMRÅDE: Norge/Oslo/Ammerud

DESIGNERE: Taral Jansen, Mikkel Brandt Bugge og Asveig Marie Jellestad Levang

ARKITEKTER: Eriksen Skajaa Arkitekter, Lala Tøyen

KUNDE: Områdeløft Ammerud / Groruddalssatsingen i Bydel Grorud

REALISERT: 2015

De tidligere AHO-studentene Taral Jansen, Mikkel Brandt Bugge og Asveig Marie Levang forteller om stolte beboere og godt samarbeid med kommunen.

– Hva var bakgrunnen for prosjektet?

– Områdeløft Ammerud, som var en del av Groruddalssatsingen i Bydel Grorud, ønsket å bidra til et tryggere og mer aktivt nærmiljø der beboerne kunne føle seg stolte over å bo på Ammerud. De ba oss, som da var designstudenter, om å gjennomføre et designprosjekt for å løse utfordringene i nærmiljøet.

– Hva har dere oppnådd og hva kan dere oppnå framover med prosjektet?

– En viktig motivasjon for oss var å kunne bidra til å gjøre det enda bedre for folk å bo på Ammerud ved å komme opp med spennende ideer til forbedringer, som en aktivitetstunnel med Norges lengste monkeybar og lysende klatrevegg. Vi har skapt en sosial møteplass på Ammerud og et sted som folk er stolt av. Dessuten ser vi at vi har inspirert mange med dette prosjektet. Vi har fått flere henvendelser fra andre kommuner, aktører og enkeltpersoner som kunne tenke seg å realisere lignende konsepter.

– Hva har dere lært underveis i prosjektet?

– Vi har lært at det er viktig å komme seg ut av kontoret og designe på stedet slik at man får møte de man designer for og snakke om ideer og løsninger. Det har særlig vært viktig med lokal forankring og tett samarbeid med oppdragsgiver. Da kan man levere i tråd med forventninger, selv om disse endrer seg underveis.

– Ble resultatet som forventet?

– Ammerudbeboerne har tatt til seg Tunnelen som en sosial møteplass og et treningsområde i større grad enn vi kunne tørre å håpe på. Vi har fått høre at folk kommer langveisfra, også fra Sverige, for å oppleve Tunnelen og trene i den. Og Tunnelen har til og med blitt brukt som en del av pensum i akademia! Om et design er vellykket eller ikke, handler om hva som skjer i menneskene som opplever designet. Man kan lage mange konsepter og gode intensjoner, men man får aldri svar på hvordan noe blir før folk tar det i bruk – eller eventuelt ikke bruker det.

– Hvordan har dere samarbeidet med andre aktører?

– Kommunen ved Områdeløft Ammerud og Groruddalssatsningen var åpne for ideer og var med i hele designprosessen for å kvalitetssikre løsningen. Når prosjekter settes ut på anbud og tilbudsprosessen skal starte, er det lett å glemme at grunnmuren i prosjektet er innsikten om brukerne og deres behov. Vi var derfor inne som rådgivere, også etter at konseptet var levert videre til arkitektfirmaene. Det vil alltid være momenter som endrer seg gjennom prosessen, og da er det viktig å ha med folk fra innsiktsfasen som kan gi innspill og kvalitetssikre leveransen. Arkitektfirmaene vi jobbet med, Eriksen Skajaa arkitekter og Lala Tøyen, passet godt på det.

– Hva slags anbefalinger har dere til andre som vil gjøre reprogrammeringsprosjekter i byen?

– Det er viktig å gjøre grundig research for å forsikre seg om at ideen er god og at den vil bli godt likt i lokalmiljøet. Hvis ikke kan det fort bli et irriterende

element som raskt utsettes for hærverk. Det å samarbeide med kommunen gjør det også enklere å få gjennomført ideer, da disse allerede vil være forankret hos beslutningstakere.

– Hvordan har dere jobbet med reprogrammering?

– Det å forvandle en mørk og skummel tunnel til en fargerik og sosial møteplass er i høy grad å reprogrammere og å benytte eksisterende strukturer i byen på nye måter. Vi oppnår lave konstruksjonskostnader og store resultater med få inngrep. Vi var bevisste på å bruke allerede eksisterende konstruksjon til fulle ved å implementere ideer som ellers ikke kunne vært gjennomført, slik som monkeybar i tunneltaket og klatrevegg i tunnelveggen.

– Hvordan tror dere reprogrammeringsmetodene kan skape økonomiske, sosiale og miljømessige verdier?

– Man kan bevare historie, samtidig som man innoverer og lager nye tjenester eller opplevelser på toppen. Det blir altså ikke bare et kompromiss, men en dobling av innhold: både gammelt og nytt.

– Hva slags tilbakemeldinger har dere fått fra folk?

– Vi har gjort Ammerud-beboerne stolte av nærområdet sitt og gitt fremtidige generasjoner tryggere omgivelser å vokse opp i. Som beboer Anne Lene Løvhaug sier: “Før prøvde vi å unngå denne tunnelen, for det var jo så fælt her. Men etter at jeg oppdaget at Tunnelen var kommet hit, har vi begynt å bruke dette som et turmål. Tunnelen har blitt litt som når man går i skogen, hvor man snakker med folk man møter. Det gjorde man ikke her før, så jeg tror også Tunnelen har gjort noe med miljøet utover det fysiske”.

Institut for (X)

I 2009 ba Aarhus kommune det kreative kollektivet Bureau Detours om å skape noe til festivalen Aarhus festuge. De fikk tilgang til det gamle godsbaneanlegget i byen og skapte Institut for (X), en non-profit-basert kultur-plattform som kombinerer kultur med næring, offentlig debatt, utdanning og byutvikling. Det opprinnelige målet var å gi rom for noe nytt senere, men Aarhus kommune så potensialet i det uplanlagte og kreative og lot dem bli. I dag har de en 10 års leieavtale for drøye halvparten av området de i dag holder til på, mens den nye Arkitektskolen får resten.

FAKTA

FUNKSJON: Uavhengig plattform for kulturaktører og kreative næringer som gjennom å aktivisere en gammel godsbanetomt har bygd opp en ny kulturbasert bydel

LAND/BY: Danmark/Aarhus

ARKITEKTER/UTVIKLERE: Institut for (X), Bureau Detours

SAMARBEIDSPARTNERE: Aarhus kommune, Bureau Detours

REALISERT: 2009

Daglig leder Mads Peter Laursen ved Institut for (X) forteller om viktigheten av frirom i byen og godt samarbeid med kommunen.

– Hva skal egentlig Institut for (X) være?

– Det skal være et institutt eller en skole for det du selv gjør, hvor du også kan lære noe eller være sammen med andre. Det er også et kontorfellesskap for mikrofirmaer med 1-4 ansatte. For tiden omfatter prosjektet 90 leietagere med 45 firmaer. De er blant annet tømrere, snekkere, arkitekter, smeder, drivere av spillesteder, massører, fotografer, programmerere, dansere og musikkprodusenter.

– Vi opererer mellom det midlertidige og det permanente og arbeider transformativt. Vi valgte å jobbe ut i fra en tanke om «minoritetsdesign»: Alle er en minoritet et sted, og det er en fordel å være en minoritet og representere noe som ikke er her allerede.

– Hva var bakgrunnen for prosjektet?

– Aarhus hadde mange løsninger for nyoppstartete firmaer, men ikke for de aller minste. Vi ville hjelpe disse med å finne en plass å være og komme i gang på. I tillegg ville vi lage et sted hvor man kunne produsere ting hvis man for eksempel var smed. Vi ønsket også å skape et kulturelt verksted og et frirom i byen, hvor det er kort vei fra idé til handling. Vi spør oss om noe kan la seg gjøre i området og så gjør vi det. Det er et kontrollert kaos.

– Vi fant noen «kommunale helter» som visste at det vi gjorde var viktig, og hadde mange uformelle møter med dem om at vi trengte et sted i Aarhus. Så har prosjektet grodd stille og rolig de siste ni årene. Vi fikk bruke området til det vi ville, men det var viktig at vi gjorde ting ordentlig, altså at vi åpnet

området for alle og skapte god stemning. Vi har klart å ta noe av storbyfølelsen fra Berlin og København hit.

– Hvordan har dere samarbeidet med andre aktører?

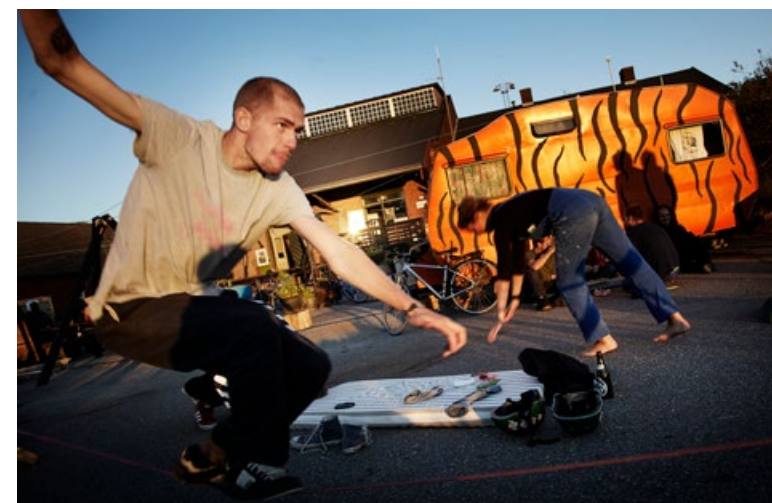
– Kommunen foreslo samarbeid med private aktører, men vi ønsket ikke kun det. Vårt prosjekt handler om kommunalt medeierskap, og det var viktig for oss at kommunen var med i prosjektet. Hvis vi bare hadde hatt private eiere, kunne vi blitt bulldoset vekk fordi tomten ble solgt til høystbydende. Vi ville snakke med de som skaper byen og være en byutviklings-aktør. Det har vært sentralt for oss å bringe storbykulturen til provinsbyen, slik at folk får lyst til å bo her, ikke flytte herifra. Da må man lage noe med litt kant.

– Brukerne er rimelig tilfredse med prosjektet, særlig med fellesskapene som oppstår og nettverkene av folk som man kan trekke veksler på. Når flere hundre kulturaktører er forbundet av samme sted og formen er fri, kan mye bra oppstå, enten man spiller brettspill eller lager en jazzkonsert.

– Hvordan har dere jobbet med reprogrammering?

– Dette prosjektet var en kombinasjon av at ting skjedde og at vi hadde en form for kompass eller visjon. Ingen gadd å lage en 5-årsplan, vi spurte oss hva mulighetene var: Hva var godt og bæredyktig? Hvordan kunne bygningene brukes? Hva virket og hvordan virket det? Vi ville la form følge menneske, så hvordan det gikk og lot det gro langsomt.

– Vi har et annet Aarhus nå enn før. De som kjenner vårt prosjekt, vil si at det er viktig. Vi skaper et fristed og et mentalt rom og passer på at folk ikke lar seg stoppe av steder. De store stedene er ville helt av seg selv, men noen må legge til rette for det.

– Hvordan kan andre gjøre lignende prosjekter som dere?

– Det gjelder å finne de gode embetsmennene som kan hjelpe deg gjennom den byråkratiske skogen. Be dem om å være helter og hjelpe deg. Det vil være noen som er interessert av ulike årsaker. Har de en leilighet i Berlin? Spill på det. Finn også mest mulig økonomi selv, ikke gå rett til kommunen og be om penger. Og så skal man selvfølgelig ha en god stab, med de spisskompetansene man trenger.

– I Danmark har vi et uttrykk som heter «de bange embetsmenn», altså byråkrater som er redde for å gjøre noe feil og som sørger for at alt har livremmer. Det kommunale systemet må istedet tillate at byråkrater satser innimellom. Kanskje kan noen få friere tøyler enn andre. I kommunen 3.0 må vi spørre oss hva byråkrater er i dag og gjøre dem bedre på å si ja i stedet for nei. De må se på reglene og spørre om noe allikevel kan la seg gjøre om man tolker dem annerledes.

– Hvordan kan reprogrammering skape verdier i byen?

– Det er en tendens til at byutvikling bare gjør ting penere og penere, mens de kreative lommene forsvinner ut. Jeg kaller det gjerne «Stavanger-syndromet»: Stavanger kjørte en gjennomgående restaurering av byen som førte til at unge mennesker, kunst og kultur rykket ut av sentrum. Vi er så redde for at det skal skje noe dårlig at vi gjennomprogrammerer hele byen. Men da går vi også glipp av det bra som kan skje. Vi trenger fortsatt små lommer for ad hoc-prosjekter, spontanitet og det som ikke nødvendigvis er superlekkert. Ting kan godt være litt farlige, det er derfor man driver med ekstremsport. Slik kan vi også tenke om byutvikling.

– Kommunen skal også gi folk en god by, og den består ikke bare av kunstmuseum, shopping og idrettsaktiviteter. En by trenger noe mer for å ivareta hele mennesket. Det hadde vært fint om to prosent av budsjettet som brukes til sport, heller kunne blitt brukt til å iverksette kultur- og undergrunnsprosjekter.

Urban Mining

FAKTA

FUNKSJON: Utvinning av overflødig og ubrukt metall under byen
LAND/BY: Sverige/Norrköping
FORSKERE: Björn Wallsten og Joakim Krook, Linköpings universitet
KUNDE: Norrköpings utviklingsstiftelse, Formas og Vinnova
SAMARBEIDSPARTNERE: RISE, E.On i Norrköping, Stadsbyggnadskontoret i Norrköping kommun
IKKE REALISERT

Når byer bytter ut infrastruktur, bygges nye ledninger og rør under bakken, mens gamle komponenter med mye metall og mineraler blir liggende. I forskningsprosjektet «Urban Mining» har Universitetet i Linköping anslått mengden metall under Norrköping alene til 5000 tonn med en verdi på 28 millioner svenske kroner. I tillegg kommer den miljømessige verdien av gjenbruk.

Forsker Björn Wallsten har skrevet doktorgradsavhandling om urban gruvedrift og forteller om store verdier under bakken.

– Hva er bakgrunnen for prosjektet “Urban Mining”?

– Fem år før forskningsprosjektet startet, ble det skrevet en masteroppgave på samme avdeling som jeg var doktorgradsstipendiat. Denne gjorde noen grove beregninger av metallmengden i infrastruktur og ledet til at flere forskningssøknader på tema ble innvilget. Da jeg ble ansatt i prosjektet, tok jeg med meg min kunnskap og erfaring fra bærekraftig byutvikling, historisk metode og geografiske informasjonssystemer (GIS).

– Hva har dere oppnådd og hva kan dere oppnå framover med prosjektet?

– Forskingen kommer til å fortsette i to retninger. På den ene siden har jeg tenkt å gjøre en historisk undersøkelse for å finne ut hvordan gjenvinnings-spørsmål har blitt prioritert over tid i organiseringen av svensk infrastruktur. På den andre siden kommer jeg til å gjøre enkeltstudier av eksempler og løsninger som tenker annerledes rundt gjenvinning.

– Hva har dere lært underveis i prosjektet?

– Vi har lært at det er virkningsfullt å kunne visualisere kvantitative resultat. Grafer og lignende har selvfølgelig sin funksjon, men det at vi har kunnet ta fram ordentlige og informative kart har vært veldig viktig for å kunne nå ut med våre resultat til en bredere allmenhet så vel som til våre forskningskollegaer.

– Ble resultatet som forventet?

– Vi ble overrasket over at det ligger så mye uutnyttet metall i bakken under Sveriges gater. Vi hadde naturligvis en idé om at dette skulle være tilfellet før vi startet forskningen, men mengde er jo alltid fascinerende. Dessuten ble det åpenbart at vi var de første som tenkte på frakoblet infrastruktur med et gjenvinningsperspektiv, og jeg tror det var en øyeåpner for mange av de vi kom i kontakt med gjennom prosjektet.

– Hvordan har dere samarbeidet med andre aktører og hva er erfaringene med dette?

– Vi har hatt nært samarbeid med både offentlig og privat sektor. Vi hadde en referansegruppe som sørget for at prosjektet var relevant for aktører som byplanleggere, infrastrukturaktører og

beslutningstakere, og som ga oss tilgang på de dataene vi trengte til forskningen. Vi lærte at det er viktig å ha respekt for hverandres prosesser når man samarbeider, og at kollegaer utenfor academia kan ha annen praksis og andre krav.

– Hva slags anbefalinger har dere til andre som vil gjøre reprogrammeringsprosjekter i byen?

– Det er viktig med tilgang på datamengdene som trengs for å gjennomføre den formen for forskning som vi har gjort. Derfor må man aldri slurve med grunnarbeidet. Har man bra data og kvalitativt underlag når man skal sette seg ned og analysere, gjør det alt veldig mye lettere.

– Hvordan har dere jobbet med reprogrammering?

– Vårt prosjekt bruker ikke eksisterende strukturer i byen, men bruker i stedet infrastrukturkart på nye måter. Vi har sett på alt som ikke brukes og regnet på mengdene, og det er det jo ingen som har hatt interesse av tidligere.

– Hvordan tror dere reprogrammeringsmetodene kan brukes for å skape økonomiske, sosiale og miljømessige verdier?

– I vårt tilfelle handlet det mye om å få vår kunnskap ut til beslutningstakere og byråkrater som jobber med å forvalte infrastruktur, og til allmennheten, som vi syns fortjener å vite om at byen de bor i er en ressurs som man kan utvinne metaller fra.

– Hvordan kan reprogrammeringsmetodene være en del av løsningene på fremtidens utfordringer og innovasjon knyttet til utvikling av by og sted?

– Jeg tror man bør jobbe med å aktivere og gjøre innbyggere oppmerksomme, nysgjerrige og delaktige i eget bomiljø, og det er fantastisk at man kan bruke forskningen til å gjøre flere interessert. I vårt tilfelle handlet det om den spennende underjordiske verden og om å se på omgivelser og det bygde miljøet som en ressurs. Det er et sentralt aspekt av Urban Mining, som vi kommer til å høre mer om i framtiden, enten vi vil eller ikke.

Den røde telefonkiosken

Vi bruker mye energi på å ta vare på utrydningstruede dyr, men feller få tårer når urbane elementer forsvinner, enten det er parkeringsautomater, busstoppskilt eller nødtelefoner på hushjørnene. Norge har likevel klart å ta vare på de røde telefonkioskene, som ble designet av Georg Fredrik Fasting i 1932. I 2017 så DOGA, ByKuben, Byantikvaren, Telenor og elever ved Edvard Munch videregående skole på ny bruk av disse.

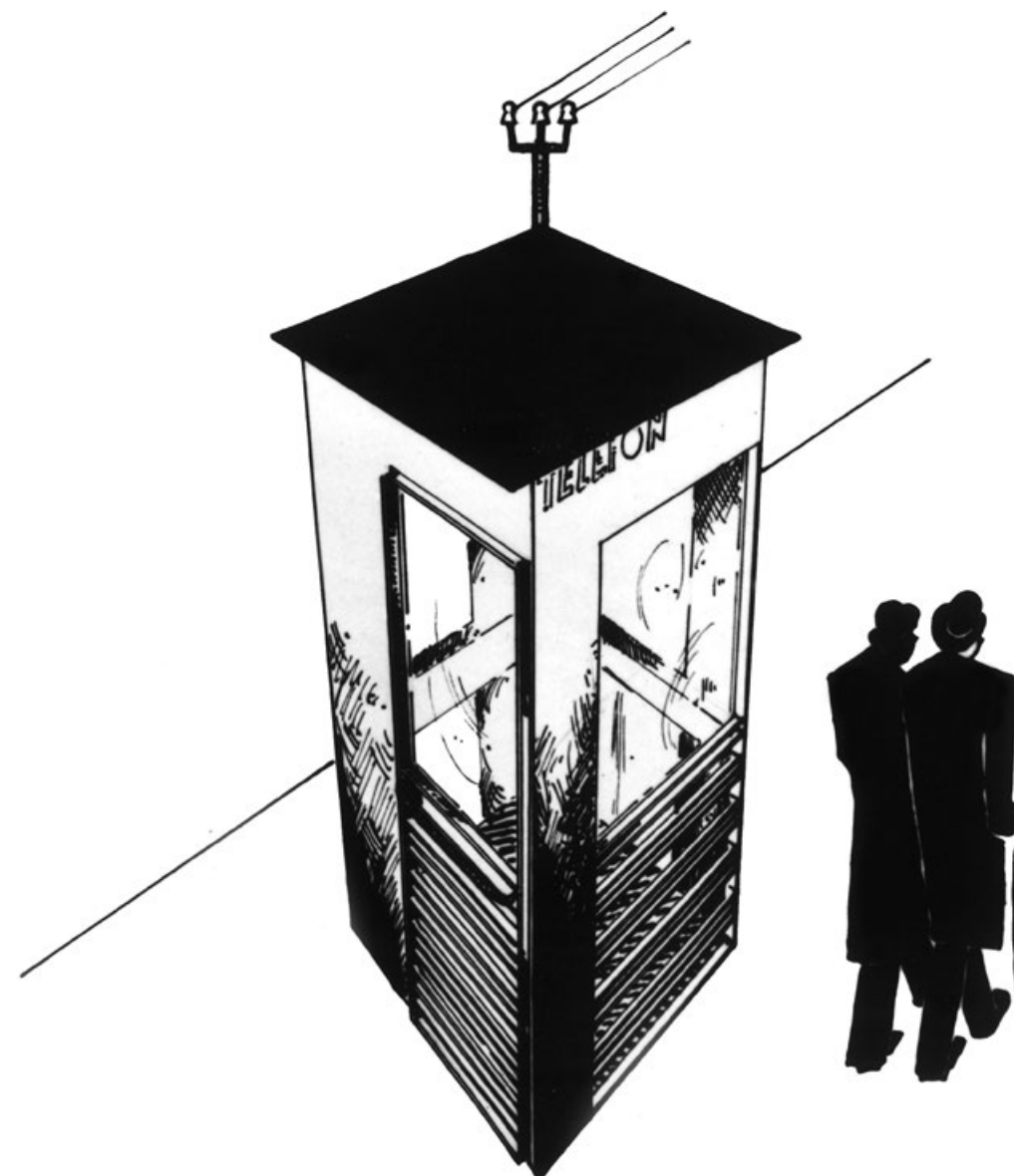
FAKTA

FUNKSJON: Elevprosjekt som idèbank for nybruk av Oslos røde vernetete telefonkiosker

LAND/BY: Norge/Oslo

SAMARBEIDSPARTNERE: ByKuben, Norsk Teknisk Museum, Telemuseet, Telenor, elever og lærere ved Edvard Munch vgs., Byantikvaren, DOGA, Scott Burnham

REALISERT: 2017

ByKuben er Oslo kommunes senter for byøkologi. Prosjektleder Line Tveiten forteller om verdien av å bevare framfor å bygge nytt.

– Hva var bakgrunnen for prosjektet?

– ByKuben ble etablert i 2017. Vårt mål er å hjelpe Oslos befolkning med å bidra i det grønne skiftet. Vi ønsker å skape bevissthet rundt byens ressurser og den historiske bygningsmassen som ressurs. Statuer og kulturminner som ikke har bruksverdi nå, kan få ny bruk.

– Fram til nå har ByKuben jobbet prosjektbasert. Et av prosjektene var å gi nytt innhold til 19 av de røde telefonkioskene i byen som ikke lenger har noen summetone, men som er bevaringsverdige. Vi tok initiativ til samarbeid med Byantikvaren, DOGA og Telenor.

– Hvordan gjennomførte dere prosjektet?

– Den amerikanske urbanstrategen Scott Burnham kjørte en workshop med elever fra Edvard Munch videregående skole. 60 elever fikk jobbe med hvert sitt forslag til bruk av telefonkioskene. Alle forslagene holdt høy standard. De ble vurdert etter hvor godt studentene forholdt seg til området telefonkiosken sto i og om de ga en positiv bruksverdi og tjenester området trengte. På bakgrunn av det, ble det kåret en vinner som får realisert ideen i utstillingen på DOGA.

– Hvordan tenkte dere på reprogrammering?

– Telefonkioskene er en god enkeltstudie av hvordan man jobber med reprogrammering. Scott er flink til å hjelpe folk å se rundt seg og få øye på de ressursene vi har. Det er også i tråd med Byantikvaren sine prinsipper om

heller å bevare enn å bygge nytt.

– Høsten 2017 hadde vi et frokostseminar om ombruk i byggebransjen. Det er viktig at bransjen legger til rette for ombruk, også når de bygger nytt, og tenker hele livsløp for bygningen. For eksempel kan man designe bygg som kan plukkes fra hverandre så materialene kan brukes på andre måter, slik man nå gjør med Ruseløkka skole. Det er stor interesse for dette temaet, og stadig flere jobber på denne måten.

– Hvordan samarbeider dere med andre?

– Oslo kommune har bare ansvar for en del av klimagassutslippene, så en klima- og miljøvennlig by trenger bidrag fra alle. ByKuben skal bidra til at vi får med byens befolkning i det grønne skiftet. Det er en stor oppgave, og vi er et lite prosjekt, men vi får til mye sammen med andre. Vi ønsker ikke sektorisering, men jobber for å få til samarbeid mellom etater og mellom det offentlige og det private, for eksempel med arrangementer og kampanjer rettet mot byens innbyggere. Med samskaping og systeminnovasjon, får vi til flere og smartere løsninger.

– Hva slags andre prosjekter har dere?

– Oslo kommune ved Bymiljøetaten jobber også med ny bruk av areal i Kvadraturen. Det finnes flere eksempler på reprogrammering her. Vi ser på hvordan tomme lokaler og ledige tomter kan brukes på nye måter, enten midlertidig eller i lengre perspektiv. For eksempel må vi huske at bygninger har tak og at de kan brukes til noe. Vi må være bevisst på de ressursene vi har og bli bedre på ombruk, både i byggebransjen og i andre bransjer.

– Hva vil dere si til andre som skal gjennomføre lignende prosjekter?

– Det er lurt å samarbeide med elever, enten på videregående nivå eller høyere. Elever som nærmer seg 18 leverer på ganske høyt nivå, og deres kloke hoder er en ressurs i byplanlegging. Det var også veldig fint å se hvordan Scott Burnham fikk folk til å heve blikket, være kreative og fantasere om alt som kunne hatt en annen funksjon.

– Vi skulle gjerne hatt mulighet til å få til alt vi har ambisjoner om i telefonkioskprosjektet. Likevel er det ikke alltid viktigst å få bygd ting, men heller å få vist fram potensialet og visualisere gjennom skisser i utstillinger som dette. Vi må lære oss å fantasere og drømme om hva ting kan bli. Vi kan aldri få for mange drømmer om hva den urbane infrastrukturen kan være.

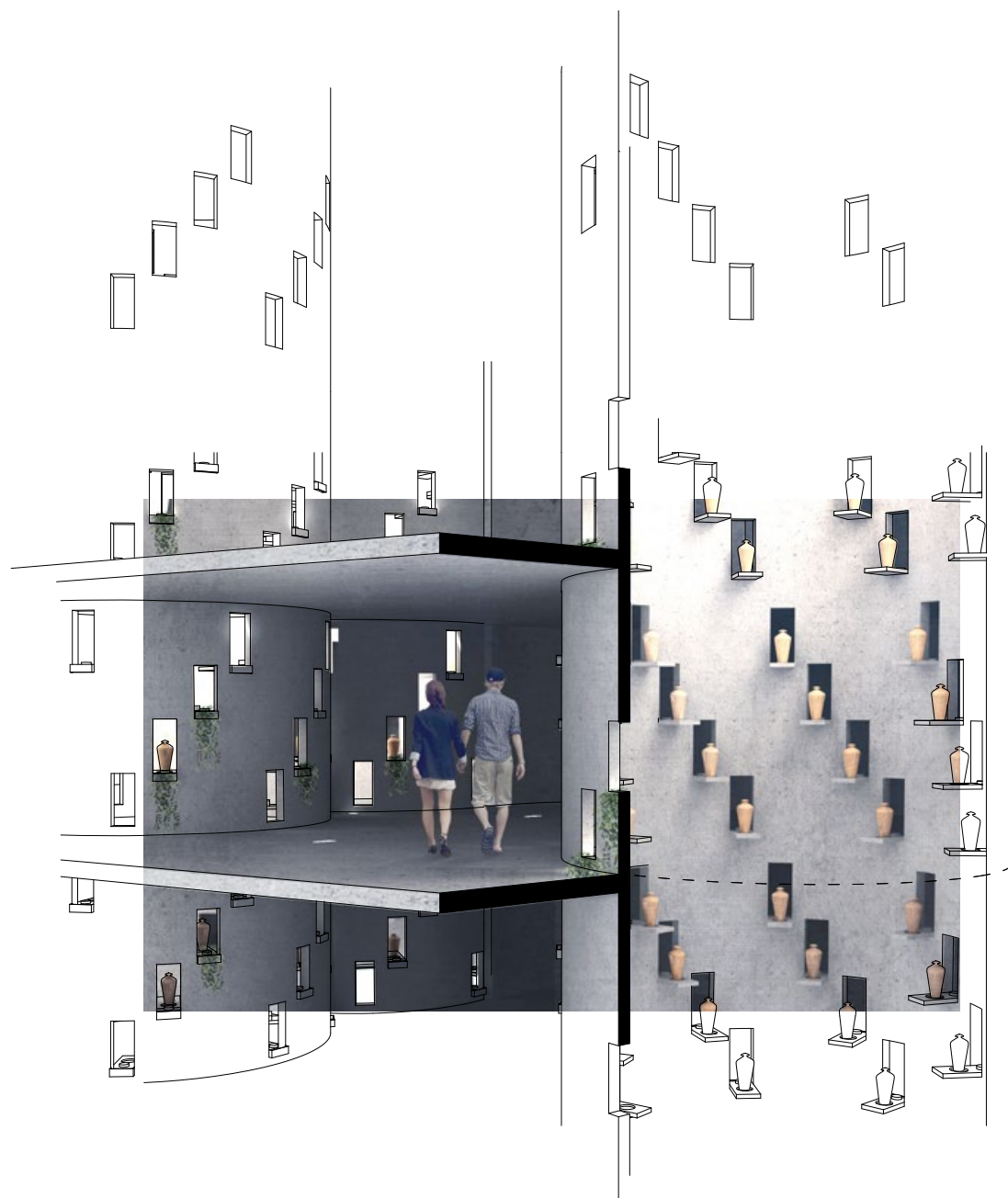
Vertikal kirkegård

Arkitektstudentene Fredrik Thornström og Karolina Pajnowska foreslår å bygge om to betongsiloer i Malmös Nyhamnen til et krematorium og et kolumbarium (gravhvelv til urner). Prosjektet gjør nytte av kvaliteter i de eksisterende bygningsstrukturene, og den uthulede siloen «House of the Dead» vil inneholde seremonirom og nisjer for hver avdød med bruk av planter, lys og vann.

FAKTA

FUNKSJON: Kornsilos omgjort til en vertikal kirkegård
LAND/BY: Sverige/Malmö
ARKITEKTER: Fredrik Thornström, Karolina Pajnowska
STUDENTPROSJEKT, 2016
IKKE REALISERT

Studentene Fredrik Thornström og Karolina Pajnowska forteller om verdien av å ta vare på historien vår gjennom å bruke gamle bygninger på nye måter.

– Hva var bakgrunnen for prosjektet?

– Prosjektet var en del av vår masteroppgave ved Arkitekturhøyskolen i Lund om utvikling av Nyhamnen i Malmö. I dag er området stort sett i bruk til industri og som havn, men det har stort potensial for å innlemmes i utvidelsen av Malmö bysentrum.

– Vi identifiserte to silobygninger som vi mente var interessante for byutviklingen. Siloene er i bruk i dag, men det utredes å flytte aktiviteten vekk. Vi synes det var interessant å jobbe med siloen som typologi, både fordi det har vært flere transformasjoner i siloer de siste årene og fordi de er det generiske arkitektoniske områdets motsetning: Du ville aldri planlagt 20-30 meter høye rør i grupper om ikke formålet var å lagre korn.

– Målet var å bidra til diskusjonen om hvordan man best mulig kan utnytte en bygnings spesifikke karakteristikk i et reprogrammeringsperspektiv. Vi synes de hellige og høytidelige aspektene ved et kombinert krematorium og kolumbarium passet godt til de fremmede og kirkelignende, vertikale områdene i en tom silo. Konseptet er å skape ett område for de levende og ett for de døde: Urnene plasseres på hyller i uforstyrret spiralform langs veggene i hele siloens høyde og belyses med skylights fra oven, mens det faller regn ned til et basseng i bunnen. De levende beveger seg i de mørkere områdene rundt og kan bare se urnene gjennom åpninger som symboliserer møtet mellom de

døde og de levende sine verdener. Vi designet også en nabosilo som et boligkompleks, et hus for de levende i direkte kommunikasjon med huset for de døde

– Hva har dere oppnådd med prosjektet?

– Vi håper at prosjektet vårt kan være en inspirasjon for reprogrammering, der objekters spesifikke karakteristikk heller er fordeler enn hindre. Krematoriet og kolumbariet viste seg å være funksjoner som hadde fordel av det avvikende arkitektoniske området vi jobbet med.

– Den største utfordringen var å finne et bruksområde for strukturene vi jobbet med, og mange av forslagene, som kulturhus og boliger, innebar å bygge flere golv, som ville ødelagt de vertikale kvalitetene i bygningen. Vi mener vi lyktes med å finne den beste romlige opplevelsen av strukturen i seg selv og gjøre den til prosjektets fremste egenskap.

– Hvordan har dere samarbeidet med andre aktører?

– Det var veldig inspirerende å ha kontakt med selskapet som bruker siloen til kornlagring i dag. De ga oss en omvisning og hjalp oss å forstå logistikken i bygningskomplekset. Vi fikk også mulighet til å inspisere interiøret i en type industribygning som man sjelden har tilgang til.

– Hvordan har dere jobbet med reprogrammering som metode?

– Prosjektet er ganske tydelig reprogrammering av en konkret bygning som prøver å gjøre det beste ut av bygningens arkitektoniske kvaliteter og egenskaper. Dette er ikke bare en måte å spare miljø og økonomi på ved å

unngå å rive og bygge nytt. Det er også en måte å bevare vår industrihistorie på. Vi tar vare på en bygnings sjel og den historien den forteller, og samtidig gir vi den et nytt formål som gjør den levende igjen. På nytt blir den integrert i folks arkitektoniske miljø i stedet for et tomt museum.

– Hvorfor er det viktig å ta vare på vår arkitekturhistoriske arv?

– Det er mange grunner til det. Den portugisiske arkitekten Alvaro Siza sa en gang at tid er den beste arkitekten. Vi vil kanskje endre det til at tid er det beste materialet. Tid gir bygninger og objekter karakter. Gjennom tid vil bygningene begynne å kommunisere med folk. De har sine historier å fortelle og blir minner om gode og dårlige tider. Tid kan gjøre selv den enkleste mursteinsvegg levende.

– Problemet med tid er at det er et materiale du aldri har for hånden når du bygger nytt. Men den eksisterende byen er full av det. Når man reprogrammerer eksisterende strukturer for nye formål, har man luksusen av å bruke et materiale som det tar år, årtier og kanskje århundrer å produsere. Og du kan integrere det gratis i ditt prosjekt. Et godt gjennomført reprogrammeringsprosjekt er aktuelt og gjenspeiler tidsånden, samtidig som det har karakteren og mangfoldet som bare tid kan skape. Alt i ett bilde.

– Bygninger fra en annen tid og for et annet formål minner oss også konstant om at ting kan gjøres annerledes. At regler og dogmer alltid er et produkt av sin tid. Sammen kan de vise oss at historien aldri ender. Vi er aldri ferdige, og uansett hvilke svar vi finner nå, så vil de en dag føles håpløst utdaterte.

4.

STREET LIFE

**Scott Burnham gjør storbyens
artefakter til verktøy for en
bedre framtid**

Knut Schreiner, kultursosiolog, Rodeo arkitekter

Når man snakker om Oslos byutvikling i 2018, retter oppmerksomheten seg fort mot Bjørvika og Barcode, med de utallige heisekranene på plasser man aldri har vært, langs gater folk så vidt har rukket å lære seg navnet på. Men dette, Nye Oslo, er bare én del av byutviklingen.

En like viktig del handler ikke om å bygge nytt, men om å bygge om – å tilpasse og endre gamle bygg og arkitektoniske ideer til å svare på vår tids forhold, behov og drømmer.

Det handler om klima og miljø, fortetting og vernehensyn. Men ikke om bevaring på antikvarens premisser alene. I de gamle strukturene ligger også fortellinger, identitet og, ikke minst, autentisitet som de fleste ser verdien av å ta med videre inn i nye prosjekter.

Transformasjon og bevaringsutvikling har således blitt sentrale begreper for byutviklingen. Det er i kreativ og eksperimenterende dialog mellom det gamle og det nye at man kan fortelle de mest interessante historiene.

Det sies at over 80 prosent av den bygningsmassen vi vil bruke i 2050 allerede er bygget. Da er det ikke så rart at gjenbruk av byens fysiske strukturer har blitt et stadig viktigere område innenfor arkitektur- og byutviklingsfeltet. Et bilde på hvor pilen peker, er Oslo Bys Arkitekturpris, som i 2018 ikke gikk til et nytt signalbygg, men til en ombygget, gammel fabrikk ved Sofienbergparken.

Scott Burnham og DOGA sin utstilling *Reprogramming the City* handler om å ta i bruk byenes gamle infrastruktur på

nye, bærekraftige og smarte måter. Befolkningen deltar aktivt i utviklingen av prosjektene, med økt trivsel, bedre folkehelse og livskvalitet som forventede effekter. Det er et prosjekt som bekrefter dagens byutviklingsparadigme heller enn å være et opprør mot status quo.

Det nye paradigmet handler mye om at byutviklingen helst bør skje nedenfra og opp, gjennom medvirkningsoppbygg, tverrfaglighet og sensitivitet for lokal og historisk kontekst – kort sagt med mange stemmer. Det står i motsetning til den sterke, nostalgifrie planmyndigheten for femti år siden, der man på bakgrunn av trafikk- og befolkningsframskrivninger så liten verdi i gamle og fattigslige byområder og heller ville bygge nytt og stort. Resultatet var en spredt byvekst i privatbilismens og velstandsøkningens tegn, med klynger av boligområder, gaffeltruckareal, kjøpesentre og drabantby som utgjorde et vagt og rotete urbant område rundt bykjernene – en utvikling som de fleste steder i dag ønsker å reversere.

I dag ser man en fornyet interesse og tro på bysentrum og offentlige rom som svar på utfordringer knyttet til miljø, helse, levekår og inkludering. Burnhams prosjekt kommer inn som en viktig nyanse i denne bevegelsen, der han ikke fokuserer på bygninger, plasser og gater, men på de mindre fysiske elementene som innreder det offentlige rommet: brannhydranter, lyktestolper, holdeplasser, reklameskilt, telefonbokser og søppelkasser. Burnham stiller spørsmål om hvordan disse kan brukes på måter som i større grad tjener miljø, folkehelse, byen, innbyggere og besøkende.

Tanken er ikke akkurat ny. For fem år siden ble trafikkruinen Sørenga Bro i Oslo gjort om til en slags norsk highline. Lenge har man sett hvordan gammel industrieiendom endres til kultur-, handels- og boligformål så fort industriproduksjonen flytter eller blir foreldet i byene. Aker Brygge åpnet for over 30 år siden, og hele Akerselva er snart en historie om transformasjon.

Burnhams ideer sender også tankene til en type gjenbruk og gatekunst som man forbinder med liberale bydeler eller musikkfestivaler. Mye av denne estetikken er mainstream nå. For tyve år siden kunne man sikkert kjøpe mat fra en gammel folkevogn omgjort til kjøkken på Roskildefestivalen, i graffiti-tunge omgivelser, men neppe på flyplasser, som i dag.

I Oslo, sommeren 2018 er mange populære publikumsdestinasjoner midlertidige prosjekter som nettopp utnytter gammel bygningsmasse og perifere byrom til det beste for bylivet – Vippa i den gamle fiskehallen på Vippetangen, Skur 13 på Filipstadkaia og inntil nylig Sukkerbiten i Bjørvika.

Burnhams prosjekt er spennende fordi det integrerer flere sider ved moderne byutvikling: den temporære arkitekturens sparsommelighet, transformasjonens dialog mellom gammelt og nytt, teknologiens lovnad om en smartere og mer effektiv framtid og til slutt gatekunstens lekenhet. Det gjør at de enkelte prosjektene kan kommunisere og oppleves på flere nivåer samtidig.

Byen er et språk – en verden av tegn og fortellinger stadig flere deler forståelsen og fortolkningen av. Når byene vokser, utvides mulighetene for

å bruke selve bystrukturen som tekst.

En kunstner erstatter reklameboards på de forurensede og tettpakkede motorveiene i og rundt Los Angeles med bambusskoger i miniatyr. Det er fint å se på, renser luften og kjøler ned omgivelsene. Men det forteller også at bilveien ikke bare er en arena for effektiv transport, reklame og forbruk, men også kan være et sted der naturressurser og forbindelsesevne tilbys brukerne.

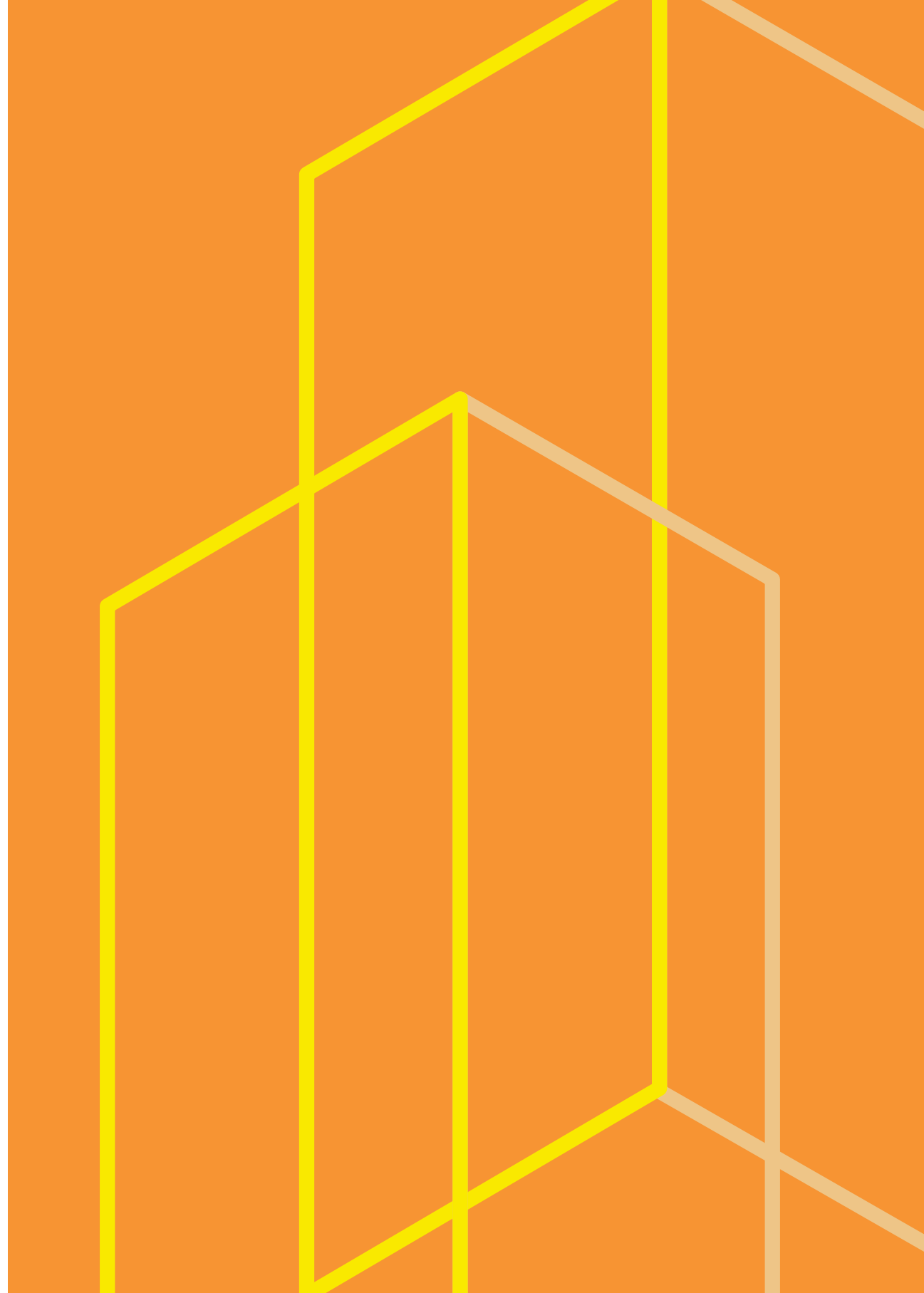
Å lage rent drikkevann fra et reklameskilt i Lima gir folk muligheten til å slukke tørsten på en varm dag. Men det retter også oppmerksomhet mot verdens vannkriser og kan inspirere unge i området til å interessere seg for ingeniørfag.

Prosjektene Burnham viser til kan ha utilsiktede, positive virkninger, som da Umeå Energi installerte UV-lys på busstoppene i mørke vintermåner og bruken av offentlig busstransport økte med femti prosent.

Uansett hvor edle og fornuftige Burnhams forklaringer på god reprogrammering er, så må det sies at appellen ligger i at det hele er litt sjarmerende. Prosjektene griper inn i de mest hverdagslige situasjonene – drikke vann, vente på bussen. Men det er her opplevelsen av innovasjon kan være sterkst. Det får folk til å stusse og snakke sammen, ta et bilde, dele og bringe budskapet videre. Der byplanlegging ofte er langsomme, kronglete prosesser av aktører og instanser, er Burnhams eksempler noe man begriper idet man ser det.

Et spørsmål er hvilken relevans Burnham kan ha for norske tettsteder og byer. De er som oftest planlagt uten tanke på helhet. Her finner man ikke symmetrier av søppeldunker, postkasser og busstopp, som i millionbyer. Men man finner masse parkeringsareal og, kanskje viktigere, et ønske om felles identitet og sammenkobling av spredte byområder. Burnhams prosjekt kan få oppmerksomhet og sette i gang samtaler. Det kan ta rollen som en budbringer til kommunepolitikere og lokale utbyggere med kort horisont og lite samfunnsansvar, om en tro på byenes betydning for en bærekraftig framtid.

I en tid preget av digital revolusjon og dramatiske endringer i arbeidslivet, eksplosiv byvekst og ekstremisme, kan byenes innbyggere ha behov for å forhandle mellom det gamle og det nye. Norske byer står midt oppe i diskusjoner om hensyn til vern og hensyn til vekst. Burnhams prosjekt er således god terapi for et urbanisert norsk samfunn der store, moderne utbyggingsprosjekter på den ene siden og ønsket om å bevare lokal identitet på den andre siden pågår med full styrke. Byene er i rivende utvikling, men i de gamle gateelementene ligger en viktig struktur for opplevelsen av et felles «vi».

5.

TAKK TIL

Sponsorer:

- Layher AS
- Clear Channel
- LOG A/S, Hydrohagen Oslo, EVOLYS A/S

Samarbeidspartnere:

- ByKuben (Oslo kommune)
- Bymiljøetaten (Oslo kommune)
- Design Region Bergen
- Universitetet i Bergen – Fakultet for kunst, musikk og design
- Telenor kulturarv
- Teknisk museum
- Lærere og elever ved Edvard Munch vgs. (Oslo kommune)
- Byantikvaren (Oslo kommune)
- Lokale aktører i Kvadraturen
- Sørlandets Kunstmuseum
- DB Schenker

Guri Idsø Viken, redaktør
Scott Burnham, sjefskurator
Matti Lucie Arentz (DOGA), medkurator og prosjektleder
Morten Ragnøy Ednes (DOGA), rådgiver
Jonatan Angell-Ramberg (DOGA), rådgiver

Grafisk identitet og design: FOREST (Anna Karlsson, Johanne Halvorsen)
+ MHDS (Markus Heibø)

Trykk: Rolf Ottesen

Utgiver: DOGA Design og arkitektur Norge
www.doga.no
post@dogo.no

©2018

s.11:
Tåsen Microgreens - Fotograf: Joachim Engelstad
Grünerløkka Studenthus - Fotograf: Joachim Engelstad
Vertikal kirkegård - Illustrasjon: Karolina Pajnowska & Fredrik Thornström
Kunstsiloen - Illustrasjon: Mestres Wåge Arkitekter / BAX + Mendoza Partida

s.11, 53, 54, 56, 57:
Vertikal kirkegård - Illustrasjon: Karolina Pajnowska & Fredrik Thornström

s.12:
Baana - Illustrasjoner: LOCI, Mikael Saurén
Kulbroen - Illustrasjon: TRANSFORM architecture + urbanism
Flytårnet Kultursenter - Fotograf: Joachim Engelstad
Streetmekka Esbjerg - Illustrasjon: EFFEKT

s.13:
Institutt for (X) - Fotograf: Johan Adrian Buus
Lysterapi - Fotograf: Johan Gunséus/SYNK
Ammerudtunnelen - Fotograf: Taral Jansen
Bruparken - Fotograf: Hundven-Clements Photography

s.27, 29, 30, 31:
Lysterapi - Fotograf: Ola Bergengren, Johan Gunséus/SYNK, Umeå Energi

s.13, 33, 36, 37:
Ammerudtunnelen - Fotograf: Taral Jansen

s.13, 38, 39, 41, 42, 43:
Institutt for (X) - Fotograf: Johan Adrian Buus & Kåre Viemose,
Illustrasjon: Martin Krogh Laursen, Vargo Nielsen Palle, ADEPT

s.14:
Under Broen - Illustrasjon: Visiondivision
Tåsinge Plads - Fotograf: Steven Achiam, GHB Landskabsarkitekter
Sørenga Bro - Fotograf: Sørenga bros venner
Holmestrand Skitunnel - Fotograf: Holmestrand Skitunnel

s.14, 21, 22, 23, 24, 25:
Holmestrand Skitunnel - Illustrasjon: Terje Grønmo arkitekter AS

s.15:
Urban Gruvedrift - Fotograf: RISE
Perlan - Fotograf: Ragnar Th. Sigurdsson
Offshore Dinosaur - Illustrasjon: Øyvind Bay
Garage Food - Fotograf: Joachim Engelstad

s.15, 44, 46, 47:
Urban Mining - Illustrasjon: RISE, Fotograf: RISE

s.16:
Byverkstedet - Fotograf: Joachim Engelstad
Den røde telefonkiosken - Fotograf: Telemuseet
Hva med Kvadraturen? - Fotograf: Bymiljøetaten
Laksevåg på nytt - Fotograf: Matti Lucie Arentz

s.16, 49, 51:
Den røde telefonkiosken - Illustrasjon: Georg Fredrik Fasting, Telemuseet
Fotograf: Telemuseet

D O A
G

